

ISP 2000/2001

Denna årsbok skall beskriva utvecklingen inom inspektionens arbetsområde och verksamheten vid inspektionen under år 2000.

Information finns även på ISP:s webbplats – www.isp.se, där lagar, förordningar och riktlinjer återfinns.

De nationella regelverken inom exportkontrollområdet går mot en internationell harmonisering. Sverige försöker påverka denna harmonisering i en restriktiv riktning. Harmonisering är både önskvärd och oundviklig och gäller inom alla områden från lätta handeldvapen till sofistikerade massförstörelsevapen och produkter med dubbla användningsområden. Endast med en globalt gemensam uppfattning i dessa för världsfreden så viktiga frågor kan en effektiv kontroll av produktion, innehav och spridning av dessa produkter komma till stånd.

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har en viktig roll i arbetet med den internationella harmoniseringen. Sveriges restriktiva inställning till export av krigsmateriel, produkter med dubbla användningsområden som misstänks hamna i vapenframställning och administrativa system för exportkontroll har i några fall utgjort modell för internationella harmoniseringssträvanden och åtgärder i andra länder.

Genom deltagande i en rad multilaterala arrangemang och via bilaterala kontakter inom exportkontrollområdet, såväl inom som utanför Europa, innehar ISP en unik kompetens väl lämpad för att stötta svenska strävanden i en internationalisering, inom hela området, från policyskapande till rent praktiska och administrativa åtgärder.

Parallellt med detta arbete utvecklar ISP den nationella exportkontrollen för att göra den enklare och effektivare. ISP eftersträvar en minskad byråkrati för svenska företag utan att göra avkall på vare sig den nationella eller den internationella exportkontrollens mål.

ISP strävar också mot en ökad öppenhet. Vissa begränsningar av främst kommersiell och utrikespolitisk natur kommer alltid att finnas, men målet är att redovisa svensk export inom inspektionens ansvarsområde på ett så tydligt, lättfattligt och detaljerat sätt som möjligt.

Under år 2000 har en rad åtgärder genomförts inom nämnda områden. Denna årsbok redovisar de viktigaste och utgör dessutom en kortfattad redogörelse av den övriga verksamhet under det gångna året.

Stockholm juni 2001

Stefan Hanson
Tf Krigsmaterielinspektör

1. Inspektionen för strategiska produkter – ISP

ISP tillkom genom riksdagsbeslut och började verka från första februari 1996. ISP övertog de arbetsuppgifter som tidigare vilat på Krigsmaterielinspektionen och enheten för strategisk exportkontroll inom Utrikesdepartementets handelsavdelning. Verksamheten vilar på tre legala grunder: Lagen om krigsmateriel, lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd och FN:s Konvention om förbud mot kemiska vapen.

ISP är ett enrådgighetsverk. Inspektören fattar således själv beslut, men ska överlämna ärenden av principiell betydelse eller av särskild vikt till regeringen, som har det yttersta ansvaret.

Syftet med att skapa ISP var att regeringen skulle slippa ett stort antal rutinbeslut. Så har också skett, endast ett fåtal ärenden har lämnats över. En orsak till detta är att det, särskilt vad avser krigsmateriel, har skapats en fast praxis baserad på utförliga riktlinjer. En annan viktig faktor är att ISP har ett rådgivande organ, Exportkontrollrådet, som består av representanter från samtliga riksdagspartier. Rådet ger ISP värdefullt stöd i att uttolka riktlinjerna i konkreta fall. Rådet, som har insyn i väsentliga delar av inspektionens verksamhet, bidrar också till större öppenhet genom parlamentarisk insyn och förankring.

På ISP arbetar 19 personer. De representerar en kompetens inom områdena administration, juridik, försvarsmakt, statskunskap, teknik. Resursfördelningen på verksamhetsgrenar är 48 % krigsmateriel, 36 % produkter med dubbla användningsområden och 16 % Kemvapenkonventionen. ISP:s budget för 2000 omfattade 18 miljoner kronor.

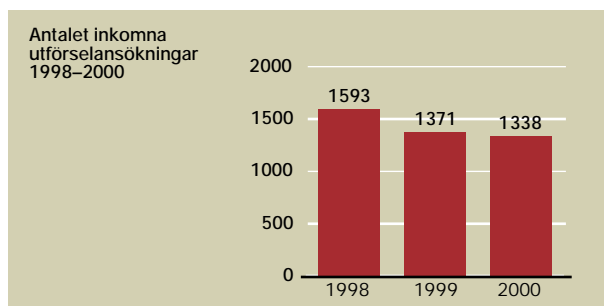

Stående från vänster: Ulla Jagerstål, Christina Hedman, Egon Svensson, Ulrika Jansson (sittande), Stefan Karlberg, Ann-Katrin Gungörmez-Öhrn, Håkan Rooth, Inger Åseborn, Christer Ljungqvist (sittande), Lennart Wesshagen. Sittande från vänster: Stefan Hanson, Christina Moquist Petersson, Annmari Lau Eriksson, Thomas Tjäder, Yvonne Eck, Magnus Danielsson. Saknas: Ulla Bohm, Ulrika Malmberg.

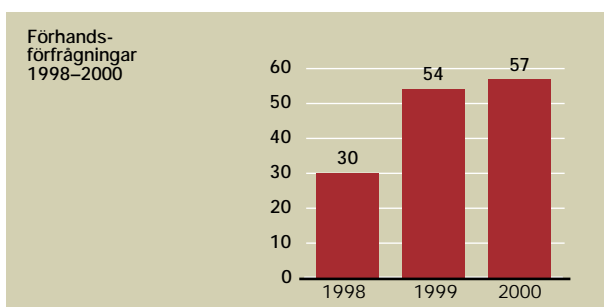
2. Krigsmateriel

Lagen om krigsmateriel är en förbudslag. Det är förbjudet att tillverka, handla med, exportera produkter och samarbeta med utländska företag utan tillstånd. ISP:s kärnverksamhet är att pröva och därmed avslå eller godkänna ansökningar om utförelse, tillverkning och liknande. Ett mått på verksamheten är antalet licenser för export som utfärdas. Grundläggande är emellertid att avgöra om en produkt är krigsmateriel eller ej. Trots att nuvarande förteckning över krigsmateriel har varit i kraft sedan 1993 kommer det fortfarande in ett antal skriftliga förfrågningar på den punkten – 33 stycken under 2000.

Det är ovanligt att utförelselicenser inte godkänns. Anledningen är att systemet är uppbyggt för att undvika detta. Företagen kan på ett tidigt stadium be att få ett förhandsbesked om det är troligt att export kan beviljas. Liknande besked kan företagen få muntligt vid de regelbundna möten på ISP där deras marknadsföring diskuteras. Dessa muntliga besked registreras ej. Skriftliga förfrågningar har uppgått till följande:

Nedanstående diagram visar hur värdet av beviljade utförelsetillstånd utvecklats sedan 1996. Den totala summan är uppdelad på KS (Krigsmateriel för strid) och ÖK (Övrig krigsmateriel). Ett antal stora affärer med leverans de kommande åren, exempelvis Stridsfordon från Hägglunds Vehicle AB till Schweiz eller JAS Gripen till Sydafrika, kommer att innebära mycket stora svängningar mellan åren, såväl vad avser värdet av beviljade utförelsetillstånd som faktiskt utförelse. Detta beror på att den totala krigsmaterielexporten är liten i relation till enstaka stora affärer.

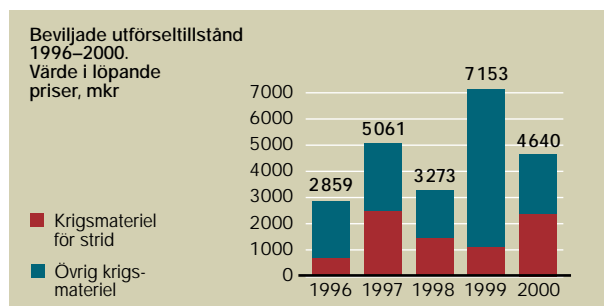
Det är dock viktigt att skilja på utförelsetillstånd och faktisk utförelse. Företagen ansöker om utförelsetillstånd när de slutit kontrakt. Tillstånden avser kontraktssumman. Men leveranserna, dvs. den faktiska utförelsen, kan ske över ett antal år och ofta inte alls under det år då kontraktet undertecknades. ISP redovisar både värdet av utförelsetillstånden och de faktiska leveranserna, eftersom de mäter olika saker. Tillstånden utvisar företagets framgångar på marknaden och verksamheten vid ISP; utförelsen levererad och fakturerad materiel.

Faktisk utförelse (export) visar inte samma svängningar. En topp uppnåddes under några år på 1980-talet med Bofors export av haubitssystem till Indien. Därefter har exporten legat kring 3 miljarder kr med något högre siffror 1998, 1999 och 2000. Värdet av den faktiska svenska exporten av krigsmateriel 2000 var 19,6 % högre än föregående år, 4 371 miljarder kr.

ISP:s verksamhet har under 2000 präglats av internationaliseringen av den svenska försvarsindustrin. En återkommande fråga när svenska företag samarbetar med utländska är vilka regler som ska gälla vid export till tredjeland. Det förefaller idag alltmer troligt att ett alternativ kommer att bli verklighet där länderlistor över godkända destinationer kommer att förhandlas fram mellan samarbetsländerna.

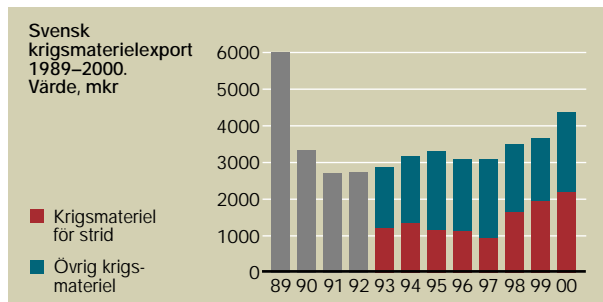

Stridsfordon 90 från Hägglunds Vehicle AB.

Beviljade utförseltillstånd 1996–2000. Förändring i procent jämfört med tidigare år.

År	Totalt	Krigsmateriel för strid	Övrig krigsmateriel
1996	-56,3	-67,1	-51,5
1997	+77,0	+274,8	+17,4
1998	-35,3	-41,6	-29,3
1999	+118,5	-25,3	+232,8
2000	-35,1	+118,9	-62,6

När export av en viss produkt till ett visst land har godkänts och avtal har skrivits, innebär det att följdleveranser av främst olika reservdelar aktualiseras. Enligt gällande riktlinjer bör sådana också godkännas. Om inte köparen fick köpa reservdelar skulle försäljningen ofta sannolikt inte ske alls. Därför är frågan om följdleveranser en viktig fråga om Sverige vill kunna verka på marknaden för krigsmateriel.

Svensk krigsmaterielexport 1989–2000. Förändring i procent jämfört med tidigare år.

År	Totalt	Krigsmateriel för strid	Övrig krigsmateriel
1989	-2,4		
1990	-44,6		
1991	-18,7		
1992	+1,8		
1993	+4,0		
1994	+11,1	+10,8	+11,4
1995	+4,1	-14,8	+18,0
1996	-6,8	-1,0	-9,9
1997	+0,5	-17,3	+10,8
1998	+13,3	+77,0	-14,3
1999	+4,0	+17,6	-8,2
2000	+19,6	+12,0	+28,4

Före 1993 omfattade definitionen av krigsmateriel färre produkter varför jämförelser inte kan göras.

Under 2000 mottog 52 länder i världen leveranser av svensk krigsmateriel. Det var 49 länder 1999. Största mottagarland var som tidigare Norge. Den största förändringen är att Asien ökade från 5 % till 16 % mellan 1999 och 2000 och att andelen till övriga västeuropa minskade från 32 % till 21 %. Ländervis betraktat är de största förändringarna att leveranserna till Singapore och Mexico ökade medan de minskade till Frankrike och Danmark.

Sedan 1998 har sex europeiska länder förhandlat om olika slags åtgärder som kan underlätta för försvarsindustrin att samarbeta. Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Italien, Spanien och Sverige har diskuterat mer enhetliga exportregler, leveranstrygghet, forskning och teknologi m.m. Inom denna ram har preliminärt bestämts att framtida gränsöverskridande samarbete mellan företag ska baseras på mellanstatliga överenskommelser om länderlistor. Transfereringar mellan de deltagande länderna ska underlättas så mycket som möjligt.

Ubåten Gotland från Kockums AB.

3. Produkter med dubbla användningsområden

Lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd är ett av Sveriges bidrag till strävandena att förhindra spridningen av massförstörelsevapen och att försvåra uppbyggnad av destabiliserande militär kapacitet. Lagen täcker ett stort område, från nukleära ämnen till kvalificerade verktygsmaskiner. Vad som kännetecknas av dessa produkter är att de används för helt legitima civila ändamål men kan också utnyttjas på sätt som Sverige vill undvika. Därför kallas de för produkter med dubbla användningsområden, men oftast används den engelska benämningen dual-use-produkter.

Den 22 juni 2000 beslutades om en ny förordning på exportkontrollområdet, rådets förordning (EG) nr 1334/2000 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export av produkter och teknik med dubbla användningsområden. Denna förordning ersatte därmed den gamla rådsförordningen nr 3381/94.

Den nya förordningen som trädde i kraft den 28 september 2000 har följts upp nationellt med den nya lagen (2000:1064) och den nya förordningen (2000:1217) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.

En av de mer påtagliga förändringarna är införandet av gemenskapens generella exporttillstånd (EU001) som medfört att handeln med de produkter som omfattas av tillståndet är i stort sett lika fri som handeln inom EU för de tio länder som tillståndet gäller.

Införandet av fri handel (med ett undantag) för kryptografiska produkter inom EU jämte den omständigheten att dessa produkter omfattas av gemenskapens generella exporttillstånd EU001 har medfört stora förenklingar för de förhållandevis många svenska företag som är verksamma inom detta område. Detta har redan visat sig i antalet tillstånd som utfärdats.

En annan konsekvens av den nya förordningen är att alla EU-länder nu använder samma blankett för exporttillstånden vilket kommer att underlätta när exporten sker från annat land än det där exportören har sin verksamhet.

ISP:s bedömningar baseras i första hand på informationer som utbytes i olika internationella organ: Nuclear Suppliers Group (kärnvapen och teknologi för kärnvapen), Australia Group (biologiska och kemiska vapen och utrustning som kan användas för att framställa sådana), Missile Technology Control Regime (kontroll av utrustning och teknologikopplat till missiler) och Wassenaar Arrangement on export control of military equipment and dual-use goods and technologies (utrustning och teknologi för framställning av konventionella vapen).

ISP har i dessa frågor ett nära samarbete med andra myndigheter som har egna informationskanaler: SÄPO, Militära underrättelsetjänsten MUST samt Tullverket. ISP baserar besluten också på samtal med berörda svenska företag. De är nästan utan undantag lika intresserade som ISP av att inte medverka till upprustning. Vidare måste ISP:s be-

domningar grundas på en analys om användningen förefaller rimlig. Eftersom verksamheten är mycket lönsam för mellanhänder förekommer bulvaner rikligt. Det gäller alltså ofta att få reda på vem som är slutmottagare. I andra fall kan det röra sig om en tvivelaktig destination. ISP gör en noggrann prövning av alla indikationer på felaktig användning av produkten innan exportförbud meddelas. ISP diskuterar frågan med berört företag innan ett sådant beslut fattas.

En hög servicenivå har eftersträvat gentemot industrin vilket har fått till följd att efterfrågan på ISP:s tjänster inom området produkter med dubbel användning ökat. Under året har hållits ett 50-tal företagsmöten, där frågor om produkter, tillståndsformer och slutanvändare har diskuterats. Den ökade globaliseringen kräver ökat internationellt samarbete för att utveckla kompetensen och för att öka harmoniseringen.

Varmisostatpress, öppnad med ugnen urtagen, tillverkad av Flow Pressure Systems AB.

Kryptografi

Kryptografi är en verksamhet som innefattar principer, medel och metoder för att transformera data så att dess informationsinnehåll kan döljas. Informationen transformeras med hjälp av hemliga nycklar. Detta kan fungera på två sätt: Antingen används samma nyckel för att både gömma och ta fram informationen eller så är det olika nycklar vid dessa två tillfällen. I det första fallet kallas det symmetrisk nyckel och i det andra asymmetrisk nyckel.

Kryptografiska produkter omfattas av exportkontrollen först då nyckellängden överstiger 56 bitar för den symmetriska nyckeln och 512 bitar för den asymmetriska nyckeln.

Genom den nya förordningen har det blivit fri handel (med ett undantag) för kryptografiska produkter inom EU. Vidare så omfattas dessa produkter av gemenskapens generella exporttillstånd EU001 vilket medfört stora förenklningar för de förhållandevis många svenska företag som är verksamma inom detta område.

Lättnader har också införts för massmarknadsprodukter. Med sådana avses produkter som säljs direkt till konsumenter och som installeras av kunden själv. Förändringarna innebär att massmarknadsprodukter kan säljas utan tillstånd oberoende av nyckellängd.

"Öppna" tillstånd, m.m.

Utöver gemenskapens generella exporttillstånd EU001 har vi s.k. öppna nationella generella tillstånd. Dessa avser kemiska blandningar samt utförelse av vissa produkter efter reparation i Sverige eller för demonstration utomlands. Tillstånden innebär att företagen inte behöver ansöka om utförelsetillstånd utan exportören behöver till tullen endast återropa det "öppna" tillståndet.

Inom ramen för det samarbete som utvecklats mellan Tullverket, SÄPO, MUST och ISP gjordes 1999 en analys av handelskontakterna mellan vårt land och vissa s.k. riskländer. Denna analys medförde att ett 10-tal företagsbesök genomfördes under år 2000.

Förhandsbesked för produkter med dubbla användningsområden är något som inte är reglerat i lagstiftningen men som ändå tillämpas, då det är av stort värde för företagen att få en uppfattning om möjligheterna att genomföra en "risklandsaffär" innan offertarbetet m. m. påbörjas. Förhandsbesked lämnas av inspektionen. Under året har 7 förhandsbesked lämnats.

Den försöksverksamhet som genomförts under 1998 och 1999 med ett företag, där omkring tusen tillstånd har hanterats elektroniskt under året, medförde att regeringen uppdrog åt ISP att utreda möjligheterna att erbjuda alla intresserade företag en säker elektronisk kommunikation, inklusive tillståndshantering, med ISP. Utredningen lämnades till regeringen i juni 1999. Under år 2000 har offertunderlag arbetats fram och offerter tagits in.

Antalet utförelseärenden uppgick till cirka 200 under 2000. Detta är en viss minskning jämfört med 1999, vilket är en konsekvens av de generella tillstånden. Flertalet utförda ärenden är relativt enkla, men i några fall måste en djupare beredning äga rum. Detta gäller exempelvis leveranser till militär kund av produkter med dubbla användningsområden. Enligt EU:s Uppförandekod för export av krigsmateriel ska sådana transaktioner bedömas enligt kodens åtta kriterier. Därmed kommer den svenska lagstiftningen att i någon mån nyanseras. Det är i dessa fall naturligt och enkelt för ISP att granska hur en prövning enligt lagen om krigsmateriel skulle ha utfallit.

Värmekamera från FLIR Systems AB.

4. CWC – FN:s konvention om förbud mot kemiska vapen

ISP är nationell myndighet för CWC. Detta innebär att inspektionen ska vara sammanhållande för svenska aktiviteter gentemot den organisation som verkställer konventionen och kontaktpunkt för andra medlemsstater. Organisationen (OPCW) har sitt säte i Haag.

CWC förbjuder utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen och innehav av produktionsanläggningar för sådana vapen. Konventionen övervakar att kemikalier bara används för ändamål som inte är förbjudna enligt CWC.

Konventionen innehåller kemikalielistor som styr vilken kontroll som är knuten till en viss kemikalie. Kontrollen består av deklARATIONER, inspektioner och exportkontroll. Deklarationerna avges av vissa fabriksanläggningar och forskningsinstitut och omfattar verksamheten under det gångna året liksom planerad verksamhet för kommande år. Verksamheter som deklarerats är skiftande men omfattar generellt produktion, beredning, förbrukning, import och export. År 2000 deklarerade 145 svenska företag till ISP som sammanställde och vidarebefordrade deklARATIONERNA till OPCW.

OPCW genomför inspektioner av kemisk industri och av institut som producerar kemiska vapen för skyddsändamål. Totalförsvarets forskningsinstitut producerar, vid sin avdelning i Umeå, mycket små mängder kemiska vapen för att utveckla skyddsåtgärder. Detta laboratorium inspekteras regelbundet av organisationen. Dessutom omfattas för närvarande 31 fabriksanläggningar av inspektioner.

Enligt Konventionen skall varje medlemsstat deklarerera vilken sorts humanitär hjälp landet kan erbjuda om kemiska vapen används mot ett annat medlemsland. Sverige är aktivt på detta området och har deklarerat bistånd i form av personal och utrustning för räddningsinsatser. Sverige ger för närvarande också OPCW stöd genom att en person från Räddningsverket ställs till Organisationens förfogande för att utarbeta regler för samordning av bistånd från olika medlemsländer.